УДК 271.222(497.115 Призрен)-726.1
https://doi.org/10.18485/ccs_cs.2025.22.22.22

Татјана Катић
Историјски институт Београд
e-mail: tatjanakatich@gmail.com
Недељко В. Радосављевић
Историјски институт Београд
e-mail: nedjo.radosavljevic@gmail.com

БЕРАТ ЈОАНИКИЈА, МИТРОПОЛИТА РАШКО-ПРИЗРЕНСКОГ И СКЕНДЕРИЈСКОГ

Апстракт: *У раду је приређен и објављен султански берат издат 1808. године Јоаникију, митрополиту рашко-призренском и скендеријском. У уводном делу дати су подаци из његове биографије, и објашњено напредовање у служби Васељенске патријаршије. Презентована су сазнања о његовом првом избору, али и каснијим изборима на архијерејске тронове, заснована на изворима првог реда. Такође је објашњена сложена изборна процедура за архијереје Васељенске патријаршије. Она је почињала патријаршијским изборним актом, настављала се потврђивањем султанским бератом и завршавала читањем патријаршијске и синодске грамате приликом интронизације у повереној митрополији. Између њих је издаван низ аката јавноправне и црквеноправне провенијенције, али је султански берат био најважнији у том поступку. У наставку је указано на разлоге спајања митрополија Призренске и Рашке у једну, Рашко-призренску и скендеријску митрополију, при чему је објашњен и изостанак патријаршијског изборног акта у том поступку. На крају, дати су превод султанског берата издатог митрополиту Јоаникију 1808. године, његова транскрипција турском латиницом и факсимил те дипломатичке исправе.*

Кључне речи: *Васељенска патријаршија, Призренска митрополија, Рашка митрополија, Јоаникије, изборни акт, митрополит, берат.*

Јоаникије, митрополит рашко-призренски и скендеријски, био је један од првих Срба по укидању Пећке патријаршије 1766. године које је Васељенска патријаршија изабрала у епископски чин. И поред досадашњих истраживања, његова биографија и даље садржи неке недовољно познате елементе. Извесно је да је рођен 1731. у селу Тулеж, у Колубарској кнежини Београдске нахије. Монашки завет дао је у манастиру Студеници, за који је остао посебно везан. У том манастиру стекао је основе теолошког образовања. Блискост са студеничким братством пренео је на најближе сроднике које је имао (синовци). Један од њих био је искушеник и ученик у том манастиру, а други врло значајан приложник богослужбених књига.[1]

У српској историјској науци преовладавало је мишљење да је Јоаникије прво био викарни епископ (митрополит кратовски) у Дабробосанској митрополији.[2] Убрзо потом,

[1] Радосављевић 2012, 149.

[2] На томе је прво инсистирао Јастребов, тврдећи да је дабробосански митрополит Кирил 1779. затражио да се изда ферман (берат) новом викарном епископу Јоаникију. Јастребов 1879, 28–29.

он се већ 1781. у запису у цркви у Зочишту помиње као нови митрополит призренски.[3] У грчкој историографији о његовим архијерејским почецима присутно је другачије мишљење. Маркос Марку и Димитрис Киминас сматрају да је Јоаникије, пре избора за призренског митрополита, био титуларни митрополит белоцркванский, односно викарни епископ у Нишкој, а не у Дабробосанској митрополији. Марку исправно закључује да је Јоаникије стекао добро образовање на грчком језику, што је био неопходан услов за избор у епископски чин у Васељенској патријаршији.[4] То је било мишљење и Ивана С. Јастребова. Он је објавио више екстраката из фермана и берата који су му издати од 1779. до 1816. године. Говорећи такође о писму које је Јоаникије упутио црквеној општини у Скадру 1806, Јастребов наводи да се потписао „на начин грчких владика, по грчки".[5]

Године 1784, по смрти рашког митрополита Никодима, Јоаникије је изабран за његовог наследника. Тада је ступио на чело једне од најважнијих епархија укинуте Пећке патријаршије, којој је припадао и његов матични манастир Студеница.[6] У последњем хабзбуршко-османском рату 1788–1791, када су до тог манастира дошле српске добровољачке јединице (фрајкори) а потом се повукле, манастир је запалила османска војска. То се догодило 1789. године. После рата уследила је његова обнова, коју је он лично надгледао, а радови су завршени до 1800. године.[7]

Током управе Рашком митрополијом, Јоаникије је у више наврата преузимао и послове Призренске митрополије, која је повремено остајала упражњена. У Васељенској патријаршији она је 1766. године проширена архидијецезом пећких патријараха.[8] Поред тога, на њу су пренета дотадашња фискална задужења Пећи.[9] До 1766. године призренски митрополит био је Герасим Трампас, који је тада изабран за новог рашког митрополита.[10] Уместо Герасима Трампаса, на чело Призренске митрополије изабран је митрополит Гаврило.[11] Гаврило је умро пре 13. (24) јануара 1774. године. Уместо њега изабран је митрополит Јевсевије, дотадашњи синђел при Патријаршији у Цариграду.[12] Јевсевије је 1779. године без одобрења напустио Призренску митрополију, дошавши у сукоб са патријархом и Светим синодом. То је отворило пут за избор новог митрополита, Јоаникија. У његовом изборном акту наводи се да је Јевсевије „неповратно збачен са трона, јер је постао бегунац што је свима познато".[13] Међутим, Јевсевије се касније јавно покајао, поправио свој однос са црквеним врхом и тек 1784. године формално дао оставку на

[3] Радосављевић 2012, 147–153.

[4] http://users.sch.gr/markmarkou/1801_1832/1818/koim/ioannikios_georgievic.htm. Приступљено 22. Маја 2024.

[5] Јастребов 1879, 31–32.

[6] Цариград септембра 1784, *Одлука о избору Јоаникија за митрополита Рашког*, Οικουμενικό Πατριαρχείο, Κώδιξ Πατριαρχικού Αρχειοφυλακείου, Α΄7, 182.

[7] Молба за дозволу за обнову манастира морала је да потекне од митрополита Јоаникија и да буде предата Порти преко Патријаршије у Цариграду. На њу је 1798. године позитивно одговорено. Акт о дозволи радова на обнови Студенице из 1798. године чува се у Архиву Тузланског кантона. ATK, OZ – 52 dd.

[8] Проширена Призренска митрополија формирана је актом Васељенске патријаршије из септембра 1766. године. Цариград, 11. (22) септембра 1766, *Одлука о проширењу Призренске митрополије*, Οικουμενικό Πατριαρχείο, Κώδιξ Πατριαρχικού Αρχειοφυλακείου, Α΄6, 129.

[9] Радосављевић, Катић 2023, 427.

[10] Мушовић 1988, 139–150.

[11] Јастребов 1879, 8–18.

[12] Цариград, 13. (24) јануара 1774, *Одлука о избору синђела Јевсевија за митрополита Рашког*, Οικουμενικό Πατριαρχείο, Κώδιξ Πατριαρχικού Αρχειοφυλακείου, Α΄7, 65.

[13] Цариград, септембар 1784, *Одлука о избору Јоаникија за митрополита Рашког*, Οικουμενικό Πατριαρχείο, Κώδιξ Πατριαρχικού Αρχειοφυλακείου, Α΄7, 182.

управу Призренском митрополијом, иако она није имала никаквог практичног смисла.[14] Децембра 1784. године, по Јоаникијевом избору за рашког митрополита, нови призренски митрополит постао је јеромонах Данило, који је умро већ октобра 1787.[15] На његово место је јануара 1788. године изабран нови призренски митрополит Герасим, коме су у знак почасти и поверења дате на управу и две ставропигијалне лавре у Призренској митрополији. О његовом боравку у Призренској митрополији нема података из извора са њеног подручја, тако да је отворено питање да ли је уопште ступио на трон, јер је убрзо почео последњи хабзбуршко-османски рат (1788–1791).[16] Могуће је да митрополит Герасим због ратног стања није ни отишао у Призренску митрополију. Најкасније 1793. године поднео је оставку на положај призренског митрополита. На то указује и податак да је рашком митрополиту Јоаникију, а не њему, те године издат ферман чији се садржај односио на поправку цркве у Пећи.[17] И године 1796. издат је ферман „митрополиту новопазарском“ (рашком), а то је могао бити само Јоаникије, о праву на сакупљање мирије у областима Призренске митрополије (Призрен, Ново Брдо, Вучитрн...).[18] Слично је било и 1806. године, када му је издат ферман којим се забрањује ометање његовог деловања у Скадру и околини од стране неких римокатолика које су подржавали локални муслимани. Да је митрополит Јоаникије био архијерej који је имао делотворну власт у Призренској митрополији потврђује и писмо које је 8. (20) августа 1805. упутио свештенству и верницима Скадарске општине, обавештавајући их какве су њихове обавезе према њему као њиховом архијерeју.[19]

Услед изостанка појединих изабраних митрополита у Призренској епархији, митрополит Јоаникије је, још од времена последњег хабзбуршко-османског рата, поред своје, Рашке митрополије, de facto управљао и Призренском, чиме су обе митрополије практично персонално обједињене. Првог априла 1808. (4. сафера 1223. хиџретске године) султан Мустафа IV је ту ситуацију административно решио издавши берат о спајању две поменуте митрополије у једну, и потврдивши митрополита Јоаникија на њеном челу. Занимљиво је да у патријаршијским кодексима, добро очуваним, нема одговарајућег акта којим се та арондација врши, што значи да су у ратним годинама ту одлуку без уобичајеног предлога Патријаршије донеле османске власти. Оне су се примарно руководиле фискалним моментом прикупљања државних прихода, а потом и избором стабилне личности која би била одговорна за хришћанске православне поданике на том простору. Митрополит Јоаникије остао је на челу Рашко-призренске и скендеријске митрополије до смрти 26. новембра (8. децембра) 1818. године.[20]

Султански берат био је важна дипломатичка исправа у османској администрацији. Као таква, персонална је, и односи се на тачно одређене личности које се именују – постављају или потврђују, на некој дужности. Има извршну снагу и није подложна тумачењу, нити је могуће накнадно вршити интерполације у њу, јер је њен препис остајао у дворској канцеларији која га је издала, уписан у протокол који је по својим особинама био копијални. Преписи царских берата слати су у провинције у које су одлазили њихови

[14] Цариград, 3. (14) августа 1784, *Оправдање и оставка бившег призренског митрополита Јевсевија*, Οικουμενικό Πατριαρχείο, Κώδιξ Πατριαρχικού Αρχειοφυλακείου, Α΄7, 173.
[15] Цариград, децембра 1784, *Одлука о избору јеромонаха Данила за митрополита призренског*, Οικουμενικό Πατριαρχείο, Κώδιξ Πατριαρχικού Αρχειοφυλακείου, Α΄7, 183.
[16] Цариград, јануара 1788, *Одлука о избору јеромонаха Герасима за митрополита призренског*, Οικουμενικό Πατριαρχείο, Κώδιξ Πατριαρχικού Αρχειοφυλακείου, Α΄7, 214.
[17] Јастребов 1879, 30.
[18] Исто, 31.
[19] Исто, 31–32.
[20] Радосављевић 2012, 161.

носиоци, и тамо такође бивали дословно унети у локалне сиџиле. Оригинал султанског берата носио је са собом онај коме је берат био издат.

Када је реч о Православној цркви у областима које су још од краја 14. и почетка 15. века дошле под османску власт, потврђивање изабраних поглавара и епископа цркава од стране султана се подразумевало. Наступило је ново време у коме више није било симфоније између цркве и државе, а православље је престало да буде државна, и постало само толерисана вера.[21] Ситуација која је подразумевала да сваког изабраног црквеног великодостојника потврди султан уједначена је за цело Османско царство по паду Цариграда 29. јуна 1453. године. Генадије „Схоларис“ (учени), први патријарх по османском освајању Цариграда, тада је Васељенску патријаршију извео из стања уније са Римом и вратио је изворном православљу. Његови наследници на патријаршијском трону, као и митрополити и епископи, од тада су бирани, потврђивани и устоличавани уз уважавање црквених правила, али и османског државног разлога. Кључни акт османских власти било је потврђивање кандидата Цркве султановим бератом. Први берат добио је лично патријарх Генадије. Њиме су гарантовани његова права, достојанство и имунитет пред свим другим властима осим централних. Бератом је патријарху дата контрола над целокупном црквеном структуром. То је укључивало брачно и делом наследно право православних (кадуцитет).[22] Систем успостављен у престоници требало је да заживи у целој држави, што се није догодило одмах. У Охридској архиепископији тек је архиепископ Прохор (1528–1550) успео да спречи амбициозне кандидате за поједине епископске катедре да преко локалних кадија сами траже берате о потврђивању од султана.[23]

Тако уређен систем избора формално се није мењао вековима, изузев висине појединих дажбина. Берат којим је потврђен Јоаникије за митрополита рашко-призренског и скендеријског издат је по тим правилима. Берат, међутим, није био ни први ни последњи акт у његовом избору, потврђивању и интронизацији. Низ корака претходио је томе. У регуларним околностима први у редоследу био је изборни акт, у српској историографији различито називан (одлука, споменица, обзнана), којим би помесна црква, у конкретном случају Васељенска патријаршија, између три кандидата изабрала једног за митрополита одређене митрополије. То је била обавеза Светог архијерејског синода, или ad hoc сабора архијереја сазваног по његовој наредби да тај избор изврше.[24] Изборни акт уношен је у патријаршијски кодекс (Κώδιξ Πατριαρχικού Αρχειοφυλακείου). Он је садржао разлоге због којих се бира нови митрополит, уз врло пажљиво формулисане коментаре када је реч о његовом претходнику уколико је био под истрагом или осумњичен за антидржавне активности. Уколико је смрт претходног архијереја била насилна, или је отишао у емиграцију због разлога које би власти навеле да посумњају у његову лојалност, такви подаци су дискретно бележени, уз формулације из којих је пажљивом читаоцу било јасно да се не ради о природној смрти или одступању са трона услед старости, болести или жеље за мирним монашким животом.[25]

---

[21] Трновска патријаршија пала је у целини под османску власт 1393. године. Угашена је а патријарх Евтимије интерниран је у Бачковски манастир у коме је и умро. Охридска архиепископија успела је да преживи османско освајање и пад Охрида 1408. године. Њена структура прилагодила се новој реалности, а границе су јој проширене на све области под непосредном османском влашћу, укључујући и просторе Пећке патријаршије чији је последњи поглавар Арсеније II умро 1463. године а наследник није изабран. Снегаров 1995, 1–4; Тодорова 1997, 38.

[22] Бабингер 2010, 95–97; Runciman 1968, 169–172.

[23] Снегаров 1995, 26–27.

[24] Било је митрополита који нису изабрани у Патријаршији у Цариграду, већ од стране сабора од најмање три митрополита у унутрашњости, по овлашћењу патријарха и Светог архијерејског синода. Разлози за такво поступање били су практичне природе услед велике удаљености или већ препорученог кандидата од стране верника или османских власти. Радосављевић 2021, 96.

[25] За београдског митрополита Дионисија Папазоглуа, који се у време последњег хабзбуршко-

Одлука о избору митрополита била је први црквеноправни акт у компликованом административном поступку до његовог ступања на трон. Први наредни корак била је представка (арзухал) султану да изабраног кандидата потврди, уз изношење разлога због којих је његов избор извршен, и врлина које поседује. Уколико је то имало улогу, нису изостављане ни жеље верника да изабрани кандидат постане њихов митрополит.[26] Тада би активности Патријаршије у погледу избора, хиротоније и интронизације кандидата стале, јер није било никаквог смисла било шта радити уколико то Порта не потврди.

Тада је питање избора преношено на државноправно подручје. По пријему представке, уследио би увид у документа Епископске мукате.[27] Када би наведена канцеларија утврдила суму коју би на име закупа новоизабрани митрополит требало да уплати царској благајни, издаван је ферман којим је потврђено да је молба Патријаршије позитивно решена и да о томе треба да буде издат берат. Ферман је прва државноправна исправа која се односила на избор митрополита, и била је предуслов за издавање берата. Ми не располажемо примером неког од таквих фермана, а њихова доступност је мања и због тога што су они упућивани из једне у другу дворску канцеларију. Постојање тих исправа је, међутим, потврђено у потпуности, јер се помињу и у бератима издатим патријарсима или митрополитима. Кандидат би потом уплаћивао пешкеш (поклон, дар) султановој благајни. По мишљењу Фокиона Коцагеоргиса, пешкеш је уведен 1465. године за васељенски патријаршијски трон, и временом је одређен и за остале поглаваре помесних цркава и епархијске архијереје.[28] Франц Бабингер истиче да је до тога дошло услед борби за патријаршијски трон појединих кандидата који су за берат нудили и новац, па је тако једна првобитна аномалија постала део правног поретка у погледу немуслиманских религија.[29] По добијању извода из Рузнамче дефтера да је уплаћен одређени пешкеш, приступило би се изради берата.[30] То се није дешавало одмах, па је у сврху доказивања о потврђивању изабраног митрополита издавана потврда о томе да је неки митрополит

османског рата (1788–1791) ставио у службу хабзбуршке пропаганде и потом емигрирао у Пешту, у изборном акту његовог наследника наводи се да је „нестао“. Алексијевић 1910, 38–39. За незаконито погубљење митрополита Методија јануара 1801. године у Београду, у изборном акту његовог наследника Леонтиоса Ламбруа наведено је да је „избројао дане живота“. Радосављевић 2007, 99; Радосављевић 2019, 140–141.

[26] У арзухалу пећког патријарха Јоаникија III којим од Порте тражи да одобри избор новог митрополита Теофилоса за подручје Зворника и дела територије око Ужица и Ваљева, каже се да је његов претходник Алексије Андрејевић „побегао на подручје рата“. Октобар 6. 1740, *Молба патријарха Јоаникија III за издавање берата митрополиту Теофилу, који је требало да замени одбеглог Алексија Андрејевића*, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Istanbul (даље BOA), Cevdet. Adliye 30/1813.

[27] Муката је термин који означава закупну јединицу, одређену групу државних прихода издаваних у закуп. Црква је право да убира различита давања хришћанског становништва као и да ужива сопствене поседе уз одређене пореске олакшице, стицала тиме што је држави плаћала одређену годишњу своту која је представљала порез на остварени приход. Посебна канцеларија у оквиру царске Финансијске канцеларије била је задужена да издаје у закуп црквене приходе на подручју одређене митрополије односно патријаршије, чува берате црквених великодостојника, њихове финансијске извештаје, представке и друга акта. Документа Епископске канцеларије (*Piskoposluk kalemi*) или Канцеларије епископске мукате (*Kalem-i mukataa-i piskopos*) чувају се данас у Османском архиву Председништва владе у Истанбулу (*Başbakanlık Osmanlı Arşivi*) у оквиру три колекције: Кјамил Кепеци (35 књига), Царски дефтери (10 књига) и Дефтери Епископске канцеларије (31 фасцикла са појединачним документима). Bayraktar-Tellan 2011, 19.

[28] Kotzageorgis 2008, 68.

[29] Бабингер 2010, 96–97.

[30] *Rûznâmçe,* назив за врсту дефтера и царску канцеларију која је на дневном нивоу регистровала приходе и расходе државне благајне. Детаљније в. Afyoncu 2008, 276–278.

потврђен, што је омогућавало даљи административни пут ка његовој интронизацији.[31] Берат је био најважнија државноправна исправа у поступку избора и потврђивања митрополита, потврда султанове одлуке која није била подложна слободном тумачењу. Берат је имао наглашену свечану ноту и изглед, о чему су се старали писари изузетне вештине. Изабраном и потврђеном митрополиту, који се као такав већ налазио у епархији, берат је уручиван преко Патријаршије.[32]

Потврђивање избора митрополита отварало је пут Васељенској патријаршији да настави са процесом његовог увођења у дужност. Уколико није имао епископски чин, њега би прво у тај чин хиротонисао сабор архијереја који, у време када су епархије Пећке ушле у састав Васељенске патријаршије, никада није имао мање од три члана, мада су и два била довољна. Уколико је кандидат већ имао чин епископа, у целом поступку би био један корак мање. После изборног акта, кандидату је издаван нов, најважнији црквеноправни акт, патријаршијска синђелија. Реч је о повељи којом се потврђује ваљаност његовог избора. Уводни део је садржао титулацију патријарха (архиепископ Константинопоља – Новога Рима и васељенски патријарх). У синђелији се патријарх обраћа свештенству и верницима одређене епархије наводећи да је кандидат, чије су врлине посебно истицане, канонски изабран између тројице кандидата. Од њих се тражи да га препознају као јеванђељског пастира и духовног оца, да помињу његово име приликом Службе Божје и потчињавају се његовим заповестима. На крају су наведени година, индикт, месец и дан њеног издавања. Њен садржај је у значајној мери преузиман из изборног акта. Неки подаци, посебно када је реч о правима митрополита и фискалним обавезама верника према Патријаршији и њима лично, биле су сличне онима из султанског берата, с тим што је берат у том погледу био знатно детаљнији. Синђелију су потписивали патријарх и синодски митрополити.[33]

Између две исправе, султанског берата и патријаршијске синђелије, постојала је велика разлика: берат је био државноправна, а синђелија црквеноправна повеља, и они нису ни приближно били исте правне снаге. Синђелија епархију препознаје као црквеноадминистративну јединицу, берат као фискалну која се даје у закуп, па се због тога у њему прецизно наводе све области које је чине (кадилуци, нахије).[34]

Потом су новоизабраном и потврђеном митрополиту издавани архијерејски печати, најмање два а некада и три. Први је био универзалне намене и врло сличан код већине њих. Био је округлог или елипсоидног облика, са именом митрополита исписаним по унутрашњем ободу на грчком, а у средини на османско-турском језику. У комуникацији митрополита са османским властима његова употреба била је обавезна. Други је био квадратног облика са зарубљеним угловима или округао, са црквеним мотивима или наслеђем из византијске хералдичке традиције. Име митрополита исписивано је на грчком, некада на словенском језику. Трећи печат био је прстен – печатник. Копије печата чуване су у Синодској палати у Цариграду, и даване на увид османским властима, чиме је спречена могућност фалсификовања.[35] Последњи корак у ступању на дужност била је интронизација (устоличење) митрополита у катедралном храму епархије. Уколико су то прилике допуштале, Службу Божју тада је саслуживало више митрополита. Уколико то

[31] Такав је био акт од 20. децембра 1766. године, којим се потврђује да је повољно решена молба Патријаршије да буде потврђен зворнички митрополит Григорије. BOA, Kâmil Keresi defteri 2542/11.
[32] Радосављевић 2019, 147–148.
[33] Исто, 143–144.
[34] Исто, 144–145.
[35] Исто, 149–150.

није било могуће, читана је Патријаршијска грамата а у цркви је служио изабрани митрополит. Грамата је била црквеноправни акт насловљен на свештенство и вернике митрополије, у коју је добрим делом унет и садржај синђелије. Дати су основни биографски подаци новог архијереја, истакнути његове врлине и учености, а од свештенства и верника затражене подршка и послушност.[36] Тиме се завршавао сложени административни пут избора, потврђивања и интронизације било кога патријарха или митрополита.

Берат издат митрополиту Јоаникију 1. априла 1808. (4. сафера 1223. хиџретске године) чува се у ризници манастира Високих Дечана, под инвентарским бројем ДК–13. Реч је о оригиналној, добро сачуваној дипломатичкој исправи, писаној на османско-турском језику писмом „дивани". У његовом писању коришћени су црно и црвено мастило, а текст је местимично украшен златним тачкицама. Берат је димензија 140 x 50,6 cm. У његовој горњој сфери налази се званичан султански потпис – тугра, исписан златом, богато декорисан златним, плавим и црвеним флоралним мотивима. Врх тугре уоквирен је с две руже и два златна чемпреса, који се при дну завршавају полумесецима.[37]

ПРЕВОД БЕРАТА:

Ово је славни знак, узвишени царски потпис (тугра)

„Мустафа хан син Абдулхамида, вечно победоносан"

Ово је заповест узвишеног, часног, благородног султановог знака и пресветле царске тугре која осваја свет:

Грчки патријарх Истанбула и подређених му области и скуп митрополита који станују у мојој Срећној престоници[38], поднели су печатирану представку (арзухал) мојој царској узенгији о следећем: умро је монах по имену Евсевије[39], који је притежавао митрополију Призрена, Новог Брда, Приштине, Пећи, Вучитрна и Ђаковице, једну од митрополија којима се иначе управља на основу славног берата а на коју је уписано 100.000 акчи државног пешкеша, укључујући ту и патријаршију (*patrikliğine dahil*).[40]

[36] Постоје сачуване грамате – посланице савременика митрополита Јоаникија. Међу њима је и патријаршијска грамата о ступању на трон митрополита херцеговачко-захумског Прокопија I из 1836. године. Она садржајем подсећа на синђелију, с тим што се у њој помињу и лица у свештеничком чину и представници верника који су га заступали до доласка у епархију. Међутим, врлине којима је описан биле су супротне његовом понашању у епархији по ступању на дужност. *Посланица патријарха Григорија VI свештенству и верницима Херцеговачко-захумске митрополије од 9. Јуна 1836*. Архив САНУ, историјска збирка, 9000. Да се форма грамате није мењала ни касније показују и неки каснији примери: „Грамата о избору Серафима Перовића из априла 1889", *Добробосански источник III*, 15, Сарајево 1889, 233–234; „Обавештење о избору архимандрита Николаја Мандића за добробосанског митрополита новембра 1896", *Босанскохерцеговачки источник X*, 11, Сарајево 1896, 389–392.

[37] Берат митрополита Јоаникија није потпуно непознат у историјској науци. Његов садржај је врло кратко, без икакве дипломатичке и палеографске анализе, навео још 1879. године Иван С. Јастребов, али се на томе стало. Јастребов 1879, 32–33.

[38] Мисли се на чланове Светог синода који су живели у Истанбулу или најближој околини и који су учествовали у избору патријарха. Bayraktar-Tellan 2019, 10–12.

[39] Име митрополита Јевсевија највероватније је уписано грешком, јер је он смењен још 1779. године. Мало је вероватно да се накнадно вратио на чело Призренске митрополије, јер од 1788. године митрополит Јоаникије у континуитету управља и њеним пословима. В. напомену 13.

[40] Мисли се на фискалне обавезе укинуте Пећке патријаршије пренете на Призренску митрополију

Будући да је за овај митрополитски положај државни пешкеш велики а приходи мали, нико га није дирао и већ дуже времена стоји упражњен; нико није надгледао како сиротиња раја која живи у тим крајевима врши обреде, нити се ико бавио њеним питањима и пословима. Због тога је, свакако, неопходно да се постави митрополит како државни пешкеш речене митрополије не би био оштећен и мањкав, и да не би послови и питања раје остали занемарени, већ да би се довели у ред. Ради тога је реченим митрополијским положајем обдарен овај носитељ царског фермана[41], новопазарски митрополит, пример међу вођама хришћанског милета, монах по имену Јоаникије – *нека му крај буде окончан срећом*[42], који притежава митрополију Новог Пазара, Нове Вароши, Трговишта, Брвеника и Митровице.

Од 100.000 акчи државног пешкеша, колико је уписано у дефтеру[43], на њу [Призренску митрополију] иде 9.000 акчи. Са додатком на стари пешкеш, који износи 7.000 акчи, а уписан је на Новопазарску митрополију, одлучено је да укупно буде 16.000 акчи. Преосталих 91.000 акчи[44] биће распоређено: 5.500 акчи на Скопску митрополију, 6.300 акчи на Самоковску митрополију, 7.000 акчи на Нишку митрополију, 4.200 акчи на Ћустендилску митрополију, 16.500 акчи на Зворничку митрополију, 9.000 акчи на Херцеговачку митрополију, 15.000 акчи на Београдску митрополију, 15.500 акчи на Босанску митрополију и 12.000 акчи на Ужичку митрополију. И са додатком на старе пешкеше све је заведено и на овај начин појашњено. Речена митрополија Призрена и њој подређених крајева спојена је са Новопазарском митрополијом и додељена поменутом монаху Јоаникију – *нека му крај буде окончан срећом*. [Патријарх и скуп митрополита – Синод] поднели су захтев да му се изда узвишени берат у коме ће бити описани вајкадашњи услови [држања митрополије].

С овим у вези прегледани су дефтери Епископске мукате који се чувају у мојој царској ризници и утврђено је да постоји запис (*derkenâr*) да се митрополија области Призрена, Новог Брда, Приштине, Пећи, Вучитрна и Ђаковице, са 100.000 акчи државног пешкеша, води на поменутог монаха Евсевија а митрополија Новог Пазара, Нове Вароши, Трговишта, Брвеника, Митровице и околине, са 7.000 акчи државног пешкеша, на реченог монаха Јоаникија. С обзиром на то, као и на представку [патријарха и Синода], издат је узвишени ферман о томе да треба издати берат с условима којим ће се заједно доделити [обе митрополије]. Пошто је на основу садржине поменутог фермана, мојој царској ризници предат у готовом горенаведени износ од 107.000 акчи као обичајни пешкеш и с тим у вези уручена копија царске Рузнамџе, године 1222. осамнаестог дана Зилхиџе (16. 2. 1808) издао сам овај царски берат.

Заповедам да речени монах Јоаникије – *нека му крај буде окончан срећом* – који је приступио[45], буде, уз 16.000 акчи државног пешкеша без умањења, митрополит Призрена, Новог Брда, Приштине, Пећи, Вучитрна, Ђаковице, Новог Пазара, Нове Вароши, Трговишта и Митровице уместо горенаведеног умрлог.

Зимије на подручју ове митрополије, велики и мали, епископи, попови, монаси, монахиње и игумани нека реченога признају за митрополита, нека у пословима који се

1766. године. Радосављевић, Катић 2023, 427.

[41] Ферман о постављењу новог митрополита био је један од корака у административној процедури добијања митрополитског берата. Детаљније је већ објашњено у уводу рада.

[42] Ова фраза увек иде уз хришћанина коме је документ упућен а смисао је да му се жели да пређе на ислам, односно да живот не заврши у хришћанству већ у исламу.

[43] Односи се на дефтер који саставља канцеларија Епископске мукате.

[44] Рачуна се стари пешкеш од 100.000 акчи (без додатка од 7.000 акчи за Новопазарску) минус 9.000 акчи за Призренску митрополију.

[45] Лично је присутан у престоници.

тичу њихове вере не иду против његове исправне речи, нека им не мањка послушности и нека му се обраћају[46].

Епископи у кадилуцима који одвајкада припадају [митрополији] нека, како им вера налаже, признају митрополита; њихова разрешења и постављења нека буду са знањем митрополита и нека се у то нико други не меша.

Цркве и манастире који одвајкада припадају митрополији нека нико не одузима без часне заповести; према давнашњем правилу нека се нико не меша и не омета фермане са дозволом шеријата[47] и нека се не допусти неправда и насиље османских службеника (*ehl-i örf*) који без часне заповести, а говорећи како имају буjрулдију, хоће да врше инспекцију цркава и манастира.

Када се неко од хришћана жени или ако се разводи, у то нека се нико не уплиће и не меша осим митрополита или његових представника које је он сâм поставио.

Када умре неки монах или неко од зимија, какво год да су у складу са својом вером начинили завештање патријарху, митрополиту и епископима, нека буде прихваћено и нека се шеријатским путем спроведе у присуству грчких (*Rum*)[48] сведока.

Ако епископи, монаси, попови, калуђерице и игумани који су у надлежности реченог митрополита учине преступе супротне њиховој вери и у складу с њом буду кажњени, у то нека се нико не меша и не спречава.

Попови или њихови заступници који, без дозволе и знања митрополитâ, венчавају зимије чији је брак незаконит и забрањен њиховом вером, нека буду кажњени како заслужују.

Уколико се митрополит, његови заступници, људи[49] и епископи појаве у споровима који се тичу часног шеријата, нека се не саслушавају било где него нека се пошаљу на Царски диван и тамо саслушају у присуству мојих великих везира и казаскера. Док су у мојој Узвишеној престоници ради испитивања на Царском дивану, нека буду заштићени од привођења.

Попове постављене на места смењених нека нико не омета; нека нико не чини притисак ни насиље, тиме што ће се залагати и силом наметати своју вољу говорећи „учини овог монаха епископом“ или „отпусти овог попа“ или „ову цркву дај том попу“.

Када речени митрополит убира годишње државне таксе од епископа, монаха, попова и других зимија прописане бератом и давнашњим кануном, нека кадије шеријатски помогну у убирању његовим опуномоћеницима које је [митрополит] поставио да би брзо прикупили.

Нека хришћани, према давнашњем обичају, дају годишње државне таксе које треба да дају, као и новац за милостињу, брачне таксе и таксе за манастире и остале које припадају патријарху и митрополиту а које се утврђене бератом и нека у томе не оклевају.

У местима подређеним митрополији неки монаси и попови који су напустили свет[50] иду од места до места и узрок су нереда. Таквима не треба дозволити да противно хришћанској вери иду где хоће. Нека са знањем митрополита буду укорени како то њихо-

[46] Односи се на случајеве међусобних спорова.

[47] Мисли се на фермане које поседују цркве и манастири.

[48] Овде се мисли на све хришћане који су под јурисдикцијом Цариградске патријаршије. Османска администрација често је за Васељенску патријаршију, као и три стара патријаршијска трона (Антиохија, Александрија и Јерусалим) која су била под њеним снажним утицајем, користила синоним „Грчка црква“, што се види и у бератима појединих васељенских патријараха. Пример за то је берат патријарха Јоакима II из 1860. године. Арнаудов 1871, 11–37. О томе опширније: Първанова 2016, 79–116.

[49] Односи се на људе у митрополитовој служби.

[50] Мисли се на одрицање од световног живота, повлачење у манастир.

ва вера налаже и нека буду послати натраг у своје манастире у којима иначе станују.[51]

Када поједини попови и монаси, са знањем својих митрополитâ улазе у куће зимија и у њима врше верске обреде, нека се реду и поретку међу њима који је од давнина установила њихова вера не супротстављају кадије, наиби, мутеселими, војводе, мутевелије, субаше ни остали службеници.[52]

Надзор и брига о свим пословима и питањима сиротиње раје у мојим богомштићеним земљама, као и о манастирским приходима и расходима и другим стварима, нису препуштени само најразборитијем мишљењу онога који је тренутно патријарх већ су, у складу са правилима хришћанске вере, поверени и скупу митрополита (Светом синоду). Осим тога скуп митрополита је гарант дугова и јемстава и зато, да би ставили свој потпис на позајмљени износ, митрополити одавно рукују печатима. Сходно томе, а и ради заштите од неправде и насиља, печати свих манастира у мојим богомштићеним земљама су поверени заједници митрополита. Патријаршијски печат је још раније, будући да се нико томе није противио, пренет на заједницу митрополита тако што је, у слози и срећи, речени печат предат овој групи.[53] Међу онима у скупу митрополита који бораве у мојој Престоници среће и који имају звање, нека се [печат] преда „старим митрополитима“[54]. И нека буде прихваћено као пуноважно шта год да моле и траже у вези с њиховом вером уколико је то засновано на представкама овереним патријаршијским печатом истанбулског патријарха и скупа митрополита.

Нека се митрополити и попови не спречавају да по кућама читају Јеванђеље, уколико то не раде гласно појећи. Неки османски службеници који само да би их узнемиравали и да би им узели новац јер врше своје испразне обреде уз услов да гласно не поје и не проповедају, говоре им: „Ви у вашој кући, у соби читате Литургију и Јеванђеље, окачили сте кандило и запалили свећу, поставили трпезу (*iskemle*) и икону (*tasvîr*), окачили завесу, запалили кадионицу и држали у рукама жезло (*değnek*)“. Беглербег и остали службеници не смеју да их тако злостављају тражећи им новац супротно шеријату и без икаквог права. Ради тога је још раније издат узвишени ферман који је унет и у услове њихових берата. Пошто је узвишени ферман заведен тамо где треба, не сме се дозволити никакво насиље нити злостављање супротно ферману.

Када речени митрополит пошаље своје заступнике да скупљају државне порезе (*mîrî rüsûm*), његовим људима се дају путовође. Када се негде појаве преобучени у посебну гардеробу и наоружани, нека их нико од османских службеника, у жељи да им узме новац, не спречава и не омета говорећи: „Што овуда пролазиш?“

Нико не сме да зимију, против његове воље, учини силом муслиманом.

Ако неко нема новца да дâ митрополиту за државне порезе, уместо тога нека да платно и одећу. Када се новац преда и када га његови заступници и људи буду носили, нека их успут нико од емина не омета и нека им не чини насиље тиме што ће им на преноћиштима и на скелама (пристаништима) тражити царину, баждарину, поклон или таксе.

Када на скеле и на [градске] капије стигну производи из винограда чији су приходи намењени исхрани поменутог митрополита, као и оно што зимије по обичају дају на име

[51] Овде се мисли на присилно скупљање прилога за манастире у епархијама, без допуштења надлежног митрополита, али и на друге активности које не би одобриле црквене власти. Иста одредба налази се у бератима из 18. века. Bayraktar-Tellan 2011, 148 нап. 333.

[52] Често се у берату подсећа да су права која има митрополит и која су гарантована бератом проистекла из правила хришћанске вере.

[53] Године 1763. патријаршијски печат је подељен на четири дела, један је био код патријарха а остала три код митрополитâ, односно у рукама чланова Светог синода. Детаљније в. Bayraktar-Tellan 2019, 9, 17.

[54] Односи се на институцију *gerondisimos*-а, пет митрополита који су живели у Истанбулу и имали значајну моћ и утицај у односу на остале; учествовали су у избору патријарха. Опширније в. нап. 1.

„милостиње“ (*tasadduk*): шира, масло, мед и разне житарице и ствари, нека емини царине и јасакчије не траже таксу на царину, баждарину ни било шта друго и нека их не спречавају.

Нека нико не дира винограде, баште и читлуке који припадају митрополији, црквама и манастирима, ни њиве, ливаде, млинове, свете изворе (ајазме)[55] ни панађуре који су им завештани и које одвајкада поседују, као ни манастирима и црквама завештане куће, дућане, земљишта, ствари, новац и стоку. Нека их држе и притежавају као што је прописано.

Када се прими представка (арзухал) о смени, протеривању или недоличном понашању реченог митрополита и епископа, од паша, кадија и наиба који дођу да се пожале, нека се не узима у обзир све док се не сазна право стање ствари.[56] Чак и ако је неким случајем објављен мој ферман[57], нека се не поштује и нека се по њему не поступа; и ако је на неки начин издата часна заповест са ранијим или каснијим датумом, нека се спречи како се не би спровела на лицу места.

Када неке зимије за живота завештају нешто патријарху, митрополиту, епископу и црквама, пошто умру, нека се то шеријатским путем[58] узме од њихових наследника. И још нека се од наследника под надзором шеријата узму порези умрлих зимија, мушкараца и жена, који се зову „паресија“[59] и „портаси“[60].

Епископи, свештеници, монаси, монахиње и остале зимије који живе у кадилуцима, нахијама и селима у закупу[61] реченог митрополита [дају] годишње: државне порезе (*mîrî rüsûm*), „касапију“ (*zarâr-ı kassâbiye*)[62], новац за милостињу (*tasadduk akçeleri*)[63], „ајазмоз“[64], „зитије“ (*zıtiye*)[65], „панађуре“[66] и таксе за први, други и трећи брак. И још се од куће сваког ожењеног зимије годишње [узима] по 12 акчи а од сваког свештеника по један златник за патријарха и још, исто годишње, од куће сваког ожењеног зимије по 12 акчи и од сваког свештеника по један златник за митрополита. Неке зимије имају обичај да уместо државног пореза дају пшеницу; нека се од пшенице и маслиновог уља које носе не тражи баждарина нити царина.

---

[55] *Hagiasma,* свети извор поред цркве, манастира, који има лековита својства.

[56] Смисао овога је да у све оптужбе и захтеве за сменом црквених великодостојника морају да буду упућени патријарх и Синод, и да такве захтеве решавају престоничке а не провинцијске власти.

[57] Мисли се на ферман који су поменути званичници успели да извуку из неке од царских канцеларија (канцеларије реисулкутаба или канцеларије дефтердара).

[58] На основу одлуке и под надзором кадије.

[59] Грчки *parrisiai*, прилог који се даје за мртве односно за читање молитве на гробу покојника. Inalcik 1991, 425–426.

[60] Од грчке речи *prothesis,* поменик – књига у коју су бележена имена живих и упокојених људи које треба поменути током богослужења; такође у почетку добровољан прилог који су верници давали како би они или њихови најдражи били споменути у молитвама а касније редовно, обавезно давање.

[61] Мисли се на подручју митрополије за коју је митрополит платио пешкеш.

[62] „Касапска штета“, државни порез уведен крајем 16. века у целом Царству у сврху финансирања исхране двора и стајаће војске, односно за покривање разлике између тржишне и загарантоване цене меса по којој су касапи били дужни да продају. Inalcik 1991, 424.

[63] Новац или поклони које су верници остављали у цркви после недељне службе; у почетку добровољно давање а касније, судећи према османским документама, редован црквени порез. Исто.

[64] Хришћански обичај да се оставља прилог приликом доласка на свети извор ради излечења, у Османском царству је претворен у стандардни годишњи порез. Исто, 425.

[65] Од грчке речи *zeteia*, која се обично користила за монашко путовање организовано у циљу сакупљања прилога за манастире. Chrissidis 2015, 644. У почетку је зитија била добровољно давање а касније редован црквени порез. Детаљније о помену зитије у бератима црквених званичника, в. Bayraktar-Tellan 2011, 159.

[66] Односи се на убирање прихода од панађура који су се обично одржавали у близини манастира.

У време када митрополит или његови опуномоћеници сакупљају и узимају годишње „банке“[67] од цркава и села и остале мале и велике порезе и свеукупне приходе, нека их нико од службеника и других лица не узнемирава и не чини им насиље наносећи им штету и нека им се нико не меша и нека их нико не омета и не насрће на њих.

Поједине зимије у време сакупљања државног иметка (*mâl-ı mîrî*)[68] говоре: „Ми смо одраније, с децом, рођацима и њиховим женама окупљени заједно у једној кући а пошто је у вашем берату уписано [да се порез узима] по кући, ми сада сви заједно чинимо једну кућу“. Нека они на овај начин не наносе штету државном иметку и нека им се не дозволи да се инате и супротстављају.

Нека се плаћању државних пореза не супротстављају и не противе неки моћни појединци, заими и тимарници, говорећи за зимије на својим читлуцима, зимовницима и у својим селима: „Ово је наш ћехаја и наши скупљачи џизје и наши аргати и наше слуге.“

Склапање брака и раскидање брака, као и помирење између зимија који су у спору, нека се уреди са знањем митрополита и његових заступника и нека се, како и треба у складу с њиховим обичајима, положи заклетва у цркви.

Када изричу казну која се зове афорос (анатема), нека се кадији и наиби томе не противе и нека их не глобе.

Без митрополитовог знања и дозволе свештеници који су под његовим закупом[69] не смеју да, супротно својој вери, венчавају зимије чији је брак незаконит. Зимије се, у складу са својим обичајима, венчавају само три пута, више од тога је супротно њиховој вероисповести. Пошто им њихова вера на сваки начин брани да одбаце жену [без разлога] и да поврх своје жене узму другу жену, онима који то чине не сме се дати дозвола, нека се казне и укоре.

Шта год да остане иза умрлих епископа, монаха и монахиња, било да су новац, ствари, товарна животиња, некретнине и друго што припада цркви, нека митрополит или његови заступници узму и задрже за државу[70]. У то им се не смеју мешати бејтулмал[71], касам[72], мутевелије[73], мевкуфатчије[74], надзорници, војводе, субаше, њихови људи и оста-

---

[67] Од грчке речи *pangar*, у османским документима *banka, panka*, која означава мали простор код улаза у цркву, одвојен пултом на коме се продају свеће. Митрополит је узимао део од прихода који су цркве у његовој надлежности остваривале продајом свећа. Inalcik 1991, 425.

[68] Годишњи закуп који митрополит уплаћује у државну благајну, „државне порезе“.

[69] Смисао је: „који су њему потчињени“.

[70] Формулација да се имовина умрлих црквених лица задржи за државу не значи да држави припада целокупна њихова заоставштина. Држави припада само имовина вредности преко 5.000 акчи док ствари мање вредности остају митрополиту или патријарху. Ова формулација одражава став према коме све таксе које прикупља митрополит заправо припадају држави, док је митрополит само закупац прихода које му је држава уступила У складу с тим, митрополит је, према одредби берата, био једини који је био задужен за бригу о заоставштини; он је вршио попис и распоређивао имовину умрлих и у то се није смео мешати ниједан државни орган, попут службеника бејтулмала и осталих. Inalcik 1991, 423, 429.

[71] Институција задужена за прикупљање прихода који су по закону припадали држави од непотраживане заоставштине и имовине трајно несталих и одсутних лица, изгубљене стоке и одбеглих робова, као и општи назив за те приходе. Служба је била подељена на два дела, један се бринуо о заоставштини војних лица а други о заоставштини и имовини цивилних лица. Имовина цивилних лица вредности преко 10.000 акчи била је у надлежности војног бејтулмала. Bilgin, Bozkurt 2010, 2.

[72] Службеник задужен за регистрацију имовине заплењене у корист државе.

[73] Управници вакуфских добара.

[74] Службеници мевкуфата, финансијске канцеларије која је бринула о неутрошеним буџетским средствима, приходима нераспоређених тимара, прикупљању нешеријатских пореза и ванредних намета, снабдевању војске и другом.

ли говорећи: „Ово спада у цивилни и војни (*âmme ve hâssa*) бејтулмал и ми смо га већ уписали нама као приход у царски дефтер.“

Пошто је онима који се венчају супротно хришћанском пропису забрањено да уђу у цркве, када такви умру, кадије, наиби и остали службеници и други моћни људи не смеју да се мешају поповима и да их силе говорећи им: „Сахраните их!“

Епископе и попове који се противе давању државних пореза треба казнити у складу с хришћанским законима, обријати им браде, сменити их и на њихова места довести друге, и у то се не треба мешати. Не треба се ни противити укорним писмима анатеме које шаљу како би у складу са својом вером казнили и довели у ред неког зимију.[75]

Када неки зимија пожели да се венча супротно хришћанским прописима и ради тога оде у неко друго место, нека се не венча.

Када неки зимија завешта трећину своје имовине цркви, манастиру, патријарху, митрополиту и епископу, то ће шеријатски бити прихваћено уз присуство православних (*Rum*) сведока.

Ако дође забит да с дозволом шеријата ухапси неког епископа, попа, монаха и монахињу, нека то учини [са знањем] реченог митрополита.

Када се прегледа рачуноводство оних заступника цркава и манастира чији су смањени приходи развучени и разнети и када се такви смене и [нови] поставе, нико томе да се не успротиви.

Противно вољи реченог митрополита, нека моји људи (*kapum kulları*) и остали не чине насиље супротно условима [берата] и нека се не уплићу говорећи му: „Ми ћемо теби на силу бити телохранитељи (јасакчије)“!

Нека улаци и моји људи и остали не узимају јахаће коње и мазге његове [митрополитове] и његових људи и нека му се не мешају.

Нека [их] војска, званичници и остали не узнемиравају предлогом да коначе у конаку у коме живи митрополит.

Када речени митрополит носи у руци свој скиптар, на шта има право, нека га нико у томе не спречава, не прави му невоље и не чини му неправду, ни беглербег, ни санџакбег, ни мутеселими, ни мутевелије, ни надзорници, ни војводе, ни сердари, ни бостанџијске хасекије[76], ни усте[77], ни субаше ни каразабити[78].

Нека се поступа у складу с условима овог мог високославног берата и у његово држање [митрополије] и слободно управљање нека се нико ни на који начин и ни са каквим разлогом не меша и не супротставља.

Тако да се зна и да се ослони на часни знак. Написано четвртог дана месеца сафера године хиљаду двеста двадесет и треће. (4. сафер 1223 / 1. 04. 1808)

[75] Ово подразумева искључење из црквене заједнице, забрану уласка у цркву и забрану вршења опела по смрти.

[76] Припадници бостанџијског оџака који су служили на двору.

[77] Уста, мајстор; титула додељивана разним службама, овде се односи на припадника јаничарског оџака.

[78] Пешадијски официр.

ТРАНСКРИПЦИЈА[79]:

Tuğra üstünde: Nişân-ı âlîşân tevkî‘-i refî‘-i hümâyûn budur ki
Tuğra: Mustafa han bin Abdülhamid el-muzaffer daima

Nişân-ı şerîf-i âlîşân-ı sâmî-mekân-ı sultânî ve tuğrâ-yı garrâ-yı cihân-sitân-ı hâkânî hükmü oldur ki:

[1] Istanbul ve tevâbi‘i Rum patriki ve Âsitâne-i Sa‘âdetimde mukîm cemâ‘at-i mitrepolidân rikâb-ı hümâyûnuma memhûr arz-ı hâl idub patrikliğine dâhil bâ-berât-ı âlîşân zabt olunugelen mitrepolidliklerden yüz bin akçe mîrî peşkeş ile mukayyed olan Prizrin ve Nova Brda ve Priştine ve İpek ve Vılçitrin ve Yakova mitrepolidliğine mutasarrıf olan [2] Evseviyos nâm râhib mürd olub mitrepolidlik-i mezkûrin peşkeş-i mîrîsi küllî ve hâsılat cüzvî oldığından kimesne rencîde etmeyub müddet-i vâfireden berü yeri hâlî ve ol havâlide sâkin re‘âyâ fukarâsının icrâ-yı âyin ve umûr ve husûsları rü’yet olunamadığından mitrepolidlik-i mezkûrin peşkeş-i mîrîsine kesr ve noksan [3] terettüb etmeyesin ve re‘âyânın umûr ve husûsları mu‘attal kalmayarak bir taht-ı râbıtaya idhâl ile beher hâl bir mitrepolid nasbı lâzım hâlde oldığına binâen mitrepolidlik-i mezkûr Yeni Pazar ve Yeni Varoş ve Bırgoşte (Tırgoşte, Tırgovişte) ve Tırvenik (Bırvenik) ve Mitrofça mitrepolidliği ilhâken mutasarrıfı olan Yeni Pazar mitrepolidi [4] işbu dârende-i fermân-i hümâyûn kıdvet-i muhtâr-i milleti’l-mesihiyye Yoanikiyus nâm râhib – *hutimet avâkıbuhu bi’l-hayr* – tevcîh olunub defterde mukayyed olan yüz bin akçe peşkeş-i mîrîsinin dokuz bin akçeye üzerinde ibkâ ve Yeni Pazar mitrepolidliğin mukayyed olan yedi bin akçe peşkeş-i kadîmîsi ilâvesiyle cem’an on altı bin [5] akçeye iblâğ ile karardade olub kusûr toksan bir bin akçenin beş bin beşyüz akçeye Üsküb mitrepolıdliğine ve altı bin üçyüz akçeye Samakov mitrepolıdliğıne ve yedi bin akçeye Niş mitrepolidliğine ve dört bin ikiyüz akçeye Köstendil mitrepolidliğine ve on altı bin beşyüz akçeye İzvornik mitrepolidliğine [6] ve tokuz bin akçeye Hersek mitrepolidliğine ve on beş bin akçeye Belgrad mitrepolidliğine ve on beşbin beşyüz akçeye Bosna mitrepolidliğine ve on iki bin akçeye Uziçe mitrepolidliğine tevzî‘ ve peşkeş-i kadîmlerine zamm ile kaydleri bu vechile tasrîh olunub mârü’l-zikr Prizrin ve tevâbi‘i mitrepolidliği [7] Yeni Bazar mitrepolidliğine ilhâk ile mersûme Yoanikiyos râhib – *hutimet avâkıbuhu bi’l-hayr* – tevcîh ve şürût-i kadîmesi tasrîhiyle berât-ı âlîşân virilmek bâbında istid‘â-yı inâyet eyledikleri ecilden hazîne-i âmiremde mahfûz Piskopos mukâta‘ası defterlerine mürâca‘at olındıkda vilâyet-i Prizrin ve Nova Brda ve Priştine ve İpek [8] ve Vılçitrin ve Yakova mitrepolidliği yüz bin akçe mîrî peşkeş ile mesfûr Evseviyus râhibin ve Yeni Bazar ve Yeni Varoş ve Bırgoşte ve Tırvenik ve Mitrofça ve tevâbi‘i mitrepolidliği yedi bin akçe mîrî peşkeş ile mersûm Yoanikiyus râhibin üzerlerine oldığı derkenâr olunmakla arz-ı hâlı mûcebince [9] ilhâken tevcîh ve şürût ile berât i‘tâ olmak bâbında sâdır olan fermân-ı âlîşân mûcebince adet-i peşkeşi olan meblağ-i mezbûr yüz yedibin akçeyi ber vech-i nakd teslîm-i hazîne-i âmirem eylediğine sûret-i rûznâmçe-i hümâyûna virilmeğin bin ikiyüz yirmi iki senesine Zi’l-hiccesinin on sekizinci günden (18. Zilhidze 1222. - 16. 02. 1808) bu berât-ı [10] hümâyûn verdüm ve buyurdum ki mesfûr Yoanikiyus râhib – *hutimet avâkıbuhu bi’l-hayr* – varub mürd-i mesfûr yerine gayr-ı ez tenzîl on altı bin akçe mîrî peşkeş ile zikr olunan Prizrin ve Nova Brda ve Priştine ve İpek ve Vılçitrin ve Yakova ve Yeni Bazar ve Yeni Varoş ve Bergoşte ve Trvenik ve Mitrofça [11] ve tevâbi‘i mitrepolidi olub mitrepolidliğine tâbi‘ bir yerde zimmî tâ’ifesinin ulusi ve kiçisi ve piskoposlar ve papaslar ve keşişler ve kalugeriyeler ve gumenoslar merkûm üzerlerine

[79] Свечани Јоаникијев берат је састављен наизменичном комбинацијом редова исписаних црвеним и црним мастилом због чега смо га ми тако представили и у транскрипцији. Поред визуелног, уметничког ефекта, овакав начин писања олакшава праћење текста документа који се састоји од чак 50 редова.

mitropolid bilub âyinlerine müte‘allik umûrların doğru sözden tecâvüz eylemeyub itâ‘atde kusûr eylemeyeler ve mürâca‘atların mitrepolide [12] ideler ve kadîmde tasarrufında olan kazâsın piskoposları âyinlerine mûcebince üzerlerine mitrepolid bilub azl ve nasbleri mitrepolidin ma‘rifetiyle olub âhardan bir ferd karışmayub ve mitrepolidliğine tâbi‘ bir yerde kadîmi tasarruflarında olan kilise ve manastırları bilâ-emr-i şerîf kimesne ellerinden almayub ve vaz‘-ı [13] kadîmi üzere izn-i şer‘le vâki‘ fermânlarına âhardan bir ferd dahl ve ta‘arruz kalmayalar ve bilâ-emr-i şerîf ehl-i örf tâ’ifesi taraflarından buyuruldı ile mücerred kilise ve manastırların teftîş ideriz deyu te‘addî ve tecrîm etdirilmeye ve zimmî tâ’ifesinden biri tezevvüc itmelu oldukda veyâhûd avret [14] boşamalu olsa aralarında mitrepolıd ve tarafından ta‘yîn eylediği vekîllerinden gayrı kimesne girmeyub ve karışmayub ve mürd olan râhib ve zimmî tâ’ifesi kendü âyinleri üzere patrik ve mitrepolide ve piskoposlerine her ne vasiyet iderler ise makbûl olub Rum şâhidler ile şer‘le istimâ‘ oluna ve mitrepolid-i merkûmin [15] iltizâmında olan piskoposların ve keşişlerin ve papasların ve kalugeriyelerin ve gumenoslerin âyinlerine muhâlif kabâhatları zuhûr eyledikde âyinleri üzere te’dîb olundıkda âhardan bir ferd mâni‘ olmayub ve karışmayub ve mitrepolidlerin ma‘rifeti ve izni yoğiken âyinlerine muhâlif nikâh câ’iz olmayan zimmîye nikâh [16] iden papaslar veyâhûd vekîllerinin haklarında lâzım gelen te’dîblerin icrâ eyleyeler ve mitrepolid ve vekîlleri ve âdemlerinin ve piskoposların şer‘-i şerîfe müte‘allik her ne gûne da‘vâları zuhûr ider ise bir yerde istimâ‘ olunmayub Dîvân-ı Hümâyûnumda vüzerâ-i izâmım ve kazaskerlerim huzûrlarında görülmek üzere havâle oluna ve Âsitâne-i Aliyyemde [17] Dîvân-ı Hümâyûnumda görülmek üzere iken mahalline ihzârdan men‘ olunub ve ref‘ olunub yerine nasb olunan papaslara kimesne mâni‘ olmaya ve âhardan şefâ‘at ve ricâ ile bu keşişi piskopos eyle deyu cebr ve te‘addî olunmayub veyâhûd şu papası azl ve kilisesin şu papasa vir deyu bir ferd te‘addî [18] ve rencîde eylemeyub ve mitrepolid-i merkûmin kânûn-ı kadîmi ve berâtı muktezâsınca senevî lâzım gelen rüsûm-i mîrîlerinden piskopos ve keşişler ve papaslar ve sâ’ir zimmîlerde alacağı var ise ta‘yîn eylediği vekîllerine tahsîl içün hâkimü’l-vakt olanlar şer‘le mu‘âvenet idüb alıvireler ve zimmî tâ’ifesinin senevî lâzım gelen mîrî [19] rüsûm ve tasadduk akçeleri ve nikâhları ve manastırları rüsûmi ve sâ’ir düşen patriklik ve mitrepolidlik rüsûmi kadîmden olıgeldiği üzere berâtı mûcebince virub tereddüd itdirilmeye ve mitrepolidliğine tâbi‘ bir yerde ba‘zı terk-i dünya olan keşişler ve papaslar mahalle be mahalle gezub fesâda bâ‘is olanlar âyinlerine [20] muhâlif istedikleri bir yerde gezmeyüb mitrepolidleri ma‘rifetiyle âyinleri üzere te’dîb vaz‘ ve girü kadîmî sâkin oldukları manastırlarına gönderile ve papas ve keşiş tâ’ifesinden ba‘zıları mitrepolidleri ma‘rifetiyle zimmî tâ’ifesinin hânelerine varub âyinlerin icrâ eyledikde ve kadîmden âyinleri üzere ma-beynlerinde olan [21] nizâm ve intizâmlardan kuzat ve nevvab ve mütesellimler ve voyvodalar ve mütevelliler ve subaşılar ve sâ’ir ehl-i örf tâ’ifesi taraflarından muhâlefet olunmaya ve memâlik-i mahrûsemde vâki‘ re‘âyâ fukarâsının bi’l-cümle umûr ve husûslarının rü’yet ve temşiyeti ve keşişhânelerinin îrâd ve mesârifâtı ve sâ’ir husûsâtı kâ’ide-i âyinleri muktezâsınca [22] yalnız patrikü’l-vakt olanların re’y-i ahzemine münhasır olmayub cemâ‘at-i mitrepolidâne tefvîz olunugelmeğle cemâ‘at-i mitrepolidân dahi düyûn ve kefâlete zâmin oldukları hasebiyle istidâne olunan mebâliğe alemleri lâhık olmak içün ez-kadîm mühürleri mitrepolidlerin yedleriyle i‘mâl ve ba‘de’l-yevm gadr ve zulmden masûn olmalariçün [23] memâlik-i mahrûsemde olan cem‘-i manastırların mühürleri bu vechile müfevvaz-i cemâ‘at olub ferd-i âferide müdâhale etmediği gibi mâ-takaddemden berü keşişhâne mührü cemâ‘at-i mitrepolidâne ihâle olındığı vech üzere bu evân-ı meymenet iktirânda dahi mühr-i merkûm cemâ‘ata tefvîz ve Âsitâne-i Sa‘âdetimde mukîm olan [24] cemâ‘at-i mitrepolidânın unvanın hâvî ve beynlerinde ihtiyâr eyledikleri mitrepolidlere teslîm oluna ve İstanbul patrikinin cemâ‘at-i mitrepolidân ile keşişhâne mührü ile memhûr arzuhâlleri ma‘mûlün bih olub âyinlerine müte‘allik her ne ki arz ve i‘lâm iderler ise müsâ‘ade oluna ve mitrepolid ve papas [25] tâ’ifelerinin hânelerinde izhâr-ı savt etmeksizin İncil kırâ’at eylemelerine muhâlefet olunmayub ve ehl-i örf tâ’ifesi mücerred ta‘cîz içün siz mülk-i menzilinizde bir odanızda Liturya ve İncil

okuyub kandîl asmışsız ve mum yakmışsız ve iskemle ve tasvîr koyub perde asmışsız ve buhûr yakub [26] ve elinizde değnek tutarsız deyu bahâne ile ref‘-i savt ve i‘lân-i küfür eylememek şartıyla icrâ-yı âyin-i âtılalarına mücerred celb-i mâl kasdıyla mîrîmîrân ve sâ’ir ehl-i örf tâ’ifesi taraflarından hilâf-ı şer‘-i şerîf ve bi gayr-ı hakk akçe mutâlebesiyle te’addi itdirilmemek içün mukaddemâ virilen [27] fermân-ı âlîşân berâtları şürûtine idhâl oluna deyu sâdır olan fermân-ı âlîşân mahalline kayd olunmağla hilâf-ı fermân rencîde ve te’addi itdirilmeyub ve mitrepolid-i merkûmun tarafından mîrî rüsûm tahsîli içün gönderdiği vekîlleri ve âdemlerine kulağuz virilüb ve gezdikleri bir yerde tebdîl-i câme ve kisve [28] ve âlât-ı harb götürdüklerinde ehl-i örf tâ’ifesi taraflarından celb-i mâl sevdâsıyla sen niçün gezersen deyu âhardan müdâhale ve muhâlefet olunmaya ve bir zimmînin kendü rızâsı yoğiken cebren kimesne müslüman olmayub ve mitrepolide mîrî rüsûm içün virecek akçesi olmayub mîrî rüsûm akçesine bedel kumaş ve esvâb [29] ve akçe virdiklerinde vekîlleri ve âdemleri getürür iken menâzil ve merâhilde ve iskelelerde gümrük ve bâc ve hediye ve avâid mutâlebesiyle emînlerden ferd dahl ve rencîde eylemeyeler ve mitrepolid-i merkûmun kendü me’kûlâtları içün hâsıl olan bağları mahsûlâtı ve tasadduk nâmıyla zimmî tâ’ifesinin [30] viregeldikleri şire ve yağ ve bal ve sâ’ir tereke ve eşyâların getür iken iskelelerde ve kapularda gümrük emînleri ve yasakçılar resm-i gümrük ve bâc ve sâ’ir nesne mutâlebe olunmayub ve muhâlefet eylemeyler ve mitrepolidliğine ve kilise ve manastırlarına müte‘allik bağ ve bağçe ve çiftlik ve kadîmden temlîk olub vakf olan tarlalarına ve çayır [31] ve değirmen ve ayazma ve panayırlarına ve manastırlarına ve sâ’ir bunun emsâli kiliselerine vakf olan büyût ve dekâkin ve emlâk ve eşyâ ve nükûd ve tavarlarına ve zabt u tasarruflarına düstûrü’l-amel olub âhardan bir ferd dahl eylemeyub ve mitrepolid-i merkûmun ve piskoposlarının azl ve nefyi ve sû’-i hâlini [32] müş‘ir paşalardan ve kadılardan ve nâ’iblerden arz alub gelüb teşekkî olundukda sıhhati ma‘lûm olmadıkca ısgâ olunmayub ve bir takrîb ile fermânımız sâdır olur ise i‘tibâr ve icrâ olunmayub ve mukaddem ve mu’ahhar târîh ile ve bir vechile emr-i şerîf virilur ise dahi mahallinde amel olunmamak üzere men‘ olunub ve zimmî tâ’ifesinin ba‘zıları hâl [33] ü hayavatında patrika ve mitrepolide ve piskoposa ve kiliselerine bir mikdâr şey vasiyet eylediklerinde ba‘dehu mürd olduklarında vârislerinden şer‘le alıvirilub ve mürd olan zimmî tâ’ifesinin ricâl ve nisvânlarının dahi paresiya ve portasi ta‘bîr olunur rüsûmları vârislerinden ma‘rifet-i şer‘le alıvirilüb ve mitrepolid-i merkûmun [34] taht-ı iltizâmında olan kazâ ve nevâhi ve kurâda sâkin piskopos ve papas ve keşiş ve kalugeriyelerin ve sâ’ir zimmîlerin senevî mîrî rüsûm ve zarâr-ı kassâbiye ve tasadduk akçeleri ve ayazmoz ve zıtiye ve panayırları ve evvelki ve ikinci ve üçüncü nikâhları rüsûmların ve senevî her evli zimmî evinden on ikişer akçe ve her papasdan [35] birer altun patriklik ve yine senevî her evli zimmî evinden on ikişer akçe ve her papasdan birer altun mitrepolidlik rüsûmi ve ba‘zı zimmîler mîrî rüsûm mukâbelesinde viregeldikleri buğdayları ve nakl olunan buğdaydan ve revgan-i zeytden bâc ve gümrük mutâlebe olunmaya ve senevî kiliselerinin ve karyelerinin [36] bankaları ve sâ’ir cüzvî ve küllî rüsûmât ve mahsûlâtın mecmû‘ mitrepolidi veyâhûd tarafında vekîlleri mîrî içün ahz u kabz eyledikleri vakitde ehl-i örf ve sâ’irlerden mutazarrır olındıkları sebebiyle zulm ve te‘addîleri men‘ ve âhardan müdâhale ve bir ferd muhâlefet ve tecâvüz etdirilmeyub ve ba‘zı zimmîler mâl-ı mîrî [37] cem‘i zamânında ve mukaddemâ evlâd ve akraba ve iyâllarıyla ma‘an bir evde cem‘ olub berâtınızda ev başına tahrîr olunmakla şimdi bizler bir evde cem‘ oluruz deyu mâl-ı mîrîye gadr olunmayub inâd ve muhâlefet itdirilmeye ve ba‘zı zî-kudret kimesneler zu‘amâ ve erbâb-ı tımar çiftliklerinde ve kışlaklarında ve karyelerinde olan zimmîlere [38] bunlar bizim kethüdâmız ve ter oğlanlarımız ve ırgatlarımız ve hizmetkârlarımızdır deyu mîrî rüsûm edâsına muhâlefet ve inâd itdirilmeye ve akd-i nikâh ve fesh-i nikâh ve münâza‘un fîh olan iki zimmî mâbeynlerinde rızâları ve mitrepolid ve vekîlleri ma‘rifetiyle ıslâh ve iktizâsına hasebiyle âyinleri üzere kiliselerinde yemîn virdirub [39] ve aforos ta‘bîr olunur te’dîb eylediklerinde kuzat ve nevvab müdâhale ve tağrîm eylemeyeler ve mitrepolidin ma‘rifeti ve izni yoğiken taht-ı iltizâmında olan papaslar âyinleri muhâlif nikâh câ’iz olmayan zimmîye nikâh eylemeyüb ve zimmî tâ’ifesi

âyinleri üzere ancak üç def‘a te’ehhül idub âyinlerine mugâyır [40] ziyâde olunmak ve avret boşamak ve avret üzerine avret almaları her vechile âyinlerine muhâlif olmağla o makûlelere ruhsat virilmeyub te’dib ve gûsmâl olunub ve mürd olan piskopos ve keşiş ve kalugeriyelerin gerek nükûd ve eşyâ ve bârgîr ve emlâkleri ve kiliselerine müte‘allik [41] her nesi var ise mitrepolid veyâhûd tarafından vekîlleri mîrî içün ahz u kabz eylediklerinde beytü’l-mâl ve kassâm ve mütevelliler ve mevkûfâtçılar ve nâzırlar ve voyvodalar ve subaşılar ve âdemleri ve sâ’ir beytü’l-mâl-ı âmme ve hâssa ve defter-i hâkânîde bize hâsıl yazılmışdır deyu müdâhale eylemeyub [42] ve âyinlerine muhâlif nikâh iden mesfûrlar kiliselerine girmek dahi âyinlerine muhâlif olmakla ba‘dehu olvechile mürd olanları kuzat ve nevvab ve sâ’ir zâbitler ve zî-kudret kimesneler papaslara siz kaldırın deyu cebr ve müdâhale itdirilmeyüb ve mîrî rüsûm virmekde inâd üzere [43] olan piskopos ve papasları âyinleri üzere te’dîb ve saçları traş ve kendülerin azl ve yerlerin âhara virdükde dahl itdirilmeye ve zimmî tâ’ifesinde birini te’dîb ve terbiye içün âyinleri muktezâsınca gönderdikleri aforos ta‘bîr olunur te’dîb kağıdlarına müdâhale olunmayub [44] ve zimmî tâ’ifesinin ba‘zıları âyinlerine muhâlif nikâh murâd eylediklerinde sâ’ir yerlere vardıklarında nikâh eylemeyeler ve ba‘zı zimmî sülüs mâlın kilise ve manastırlarına ve patrike ve mitrepolide ve piskoposa vasiyet eyledikde Rûm şâhidler ile şer‘le istimâ‘ olunub ve piskopos [45] ve papas ve keşiş ve kalugeriyelerden biri izn-i şer‘le zâbit tarafından alıkonulmak üzere geldikde mitrepolid-i merkûm alıkoyub ve kilise ve manastırlarına vekîl olub düşen mahsûlâtın ekl ü bel‘ iden mesfûrların muhâsebelerin gördükde ve azl ve nasb eyledikde âhardan muhâlefet [46] olunmayub ve mitrepolid-i merkûmun kendü rızâsı yoğiken biz sana cebren yasakçı oluruz deyu kapum kulları ve sâ’irleri taraflarından mugâyir-i şürût cebr ve müdâhale itdirilmeyub ve kendünün ve âdemlerin bindikleri bârgîr ve katırları ulak ve kapum kulları ve sâ’irleri taraflarından [47] alınmayub ve müdâhale itdirilmeye ve mitrepolidin sâkin oldığı konağına askeri ve ehl-i örf ve sâ’irleri taraflarından konak teklîf ile rencîde itdirilmeye ve mitrepolid-i merkûmun kendüye mahsûs olan âsâsın elinde getürdükde mîr-i mîrân ve mîr-i livâ ve mütesellimler ve mütevellîler [48] ve nâzırlar ve voyvodalar ve serdârlar ve bostâni hâsekîleri ve ustaları ve subaşılar ve kara zâbıtları taraflarından ferd mâni‘ ve müzâhim ve te’addi olunmayub işbu berât-i âlîşânım şürûtu mûcebince düstûrü’l-amel ve serbestiyet üzere [49] zabt u rabtına âhardan bir türlü vechen mine’l-vücûh ve sebeb mine’l-esbâb dahl ve ta‘arruz kılmayalar şöyle bileler alâmet-i şerîfe i‘timâd kılalar.

[50] Tahrîren el-yevmü’l-râbi’ şehr-i Safer sene selâse işrin ve mieteyn ve elf.

(4. Safer 1223. / 1. 04. 1808.)

ФАКСИМИЛ:

Извори

Необјављени

Οικουμενικό Πατριαρχείο

Κώδιξ Πατριαρχικού Αρχειοφυλακείου, Α΄6, 129, Α΄7, 65; Α΄7, 173; Α΄7, 182; Α΄7, 183; Α΄7, 214.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Istanbul: Cevdet Adliye 30/1813; Kâmil Kepeci defteri 2542/11.

Архив САНУ, историјска збирка, 9000.

Arhiv Tuzlanskog kantona. ATK, OZ – 52 dd.

Берат издат митрополиту Јоаникију о постављању за рашко-призренског и скендеријског митрополита. Ризница манастира Дечани, ДК – 13.

Објављени

Алексијевић, Димитрије (1910). „Прилози за историју Српске цркве“. *Весник СЦ за 1910*, Београд: Удружење свештеника, 36–46.

Арнаудов, Христо (1871). *Пълно събрание на държавнитѣ законы, уставы, наставленія и высокы заповѣди на Османската империя*. Цариградъ: Христо Арнаудов.

„Грамата о избору Серафима Перовића из априла 1889“. *Дабробосански источник III*, 15, Сарајево: Митрополитска конзисторија, 233–234.

Јастребов, Иван С. (1879). *Податци за историју Српске цркве : из путничког записника*, Београд: Државна штампарија.

Кемура, Сејфудин, Владимир Ћоровић (1912). „Прилози за хисторију Православне цркве у Босни и Херцеговини у XVIII и XIX стољећу“. *Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини* 24: 413–441.

„Обавештење о избору архимандрита Николаја Мандића за дабробосанског митрополита новембра 1896“. *Босанскохерцеговачки источник X*, 11, Сарајево: Митрополитска конзисторија 1896, 389–392.

Интернет

http://users.sch.gr/markmarkou/1801_1832/1818/koim/ioannikios_georgievic.htm. Приступљено 22. маја 2024.

Литература

Afyoncu, Erhan (2008). „Rûznâmçe“. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. cilt 35*, 276-278.

Бабингер, Франц (2010). *Мехмед Освајач и његово доба*. Београд: Алгоритам.

Bayraktar-Tellan, Elif (2019). „The Patriarchate of Constantinople and the ‘Reform of the Synod’ in the 18th Century Ottoman Context”. *Chronos* 39: 7–22.

Bayraktar-Tellan, Elif (2011). „The Patriarch and the Sultan: The Struggle for Authority and the Quest for Order in the Eighteenth-century Ottoman Empire”. Ph.D. Dissertation, Ankara: Department of History İhsan Doğramacı Bilkent University, June 2011.

Bilgin, Arif, Fatih Bozkurt (2010). „Bir Malî Gelir Kaynağı Olarak Vârissiz Ölenlerin Terekeleri ve Beytülmâl Mukataaları”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20: 1–31.

Chrissidis, Nikolaos A. (2015). „The World of Eastern Orthodoxy“. In: H. Scott (ed). *The Oxford Handbook of Early Modern European History, 1350–1750*, vol 1, 626–651. Oxford: Oxford University Press.

Inalcik, Halil (1991). „The Status of the Greek Orthodox Patriarch under the Ottomans“. *Turcica* 23: 407–435.

Kotzageorgis, Phokion P. (2008). „About the Fiscal Status of the Greek Orthodox Church in the 17th century“. *Turcica* 40: 67–80.

Мушовић, Ејуп (1988). „Ферман о постављењу новопазарског митрополита 1766. године“. У: *Градска култура на Балкану* 2, 139–150. Београд: Балканолошки институт САНУ.

Първанова, Зорка (2016). „Православие, етнонационализъм и османизъм. Гръцката патриаршия, Българската екзархия и младотурският режим“. У: *Религия и политика: сборник със студии и статии*, 79–116. София: Институт по балканистика със център по тракология БАН.

Радосављевић, Неделько В. (2007). *Православна црква у Београдском пашалуку 1766–1831: управа Васељенске патријаршије*. Београд: Историјски институт.

Радосављевић, Неделько В. (2019). „Синђелија, берат, печат: ступање на архијерејски трон у Османском царству 1766–1878“. У: *Државно-црквено право кроз векове*, 137–156. Београд–Будва: Институт за упоредно право – Митрополија Црногорско-приморска.

Радосављевић, Неделько В. (2019). *Дабробосанска митрополија у Васељенској патријаршији (1766–1880)*. Београд: Историјски институт.

Радосављевић, Неделько В., Татјана Катић (2023). „Укидање Пећке патријаршије 1766. године – фискални оквир“. *Црквене студије* 20: 421–433.

Runciman, Steven (1968). *The Great Church in Captivity: A Study of the Patriarchate of Constantinople from the Eve of the Turkish Conquest to the Greek War of Independence*. New York: Cambridge University Press.

Снегаров, Иван (1995). *История на Охридската архиепископия – патриаршия, том 2: от падането й под турците до нейното унищожение (1394–1767)*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.

Тодорова, Олга (1997). *Православната църква и българите XV–XVIII век*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.

Tatjana Katić
Nedeljko V. Radosavljević

BERAT OF JOANIKIJE, METROPOLITAN OF THE RAŠKA-PRIZREN AND SKENDERIJA EPARCHY

In 1808, two dioceses, Raška and Prizren, were united in the Diocese of Raška-Prizren and Skenderija. The reason for this was found to be the usual absence of the elected Prizren Metropolitans from their diocese, during which the administration of the Prizen eparchy was entrusted to the Raška Metropolitan Joanikije. Before being appointed to the metropolitan throne of Raška in 1784, Joanikije was the Prizren Metropolitan and well acquainted with local circumstances.

Metropolitan Joanikije was born in 1731. in the village of Tulež, in the Belgrade *Nahiye*. He entered monasticism in the Studenica Monastery, to which he remained personally attached; he organized its restoration after it was burned down by the Ottoman army in 1789. He received a good education in his native Serbian language but was also schooled in Greek patriarchal centers. Before being elected to the head of the Prizren diocese, he served as a vicar bishop in the Dabrobosanska Eparchy or the Niš Eparchy. In 1784, after the death of Raška Metropolitan Nikodim, he was chosen as his successor. However, starting from 1788/89, Joanikije administered the Prizren Metropolitanate due to the absence of its bishops.

In 1808, the Ottoman authorities recognized the problems that existed in the Prizren eparchy and decided to legalize the de facto situation by merging the Eparchies of Prizren and Raška into one – The Raška-Prizren and Skenderija Eparchy under the administration of Metropolitan Ioanikije. The berat of Metropolitan Joanikije issued by Sultan Mustafa IV is kept in the treasury of the Dečani Monastery. It is known in historiography, but it has not been published in its entirety and commented on. In this paper, we gave its Serbian translation, followed by transcription into the modern Turkish alphabet and a facsimile of the document itself. Accompanying comments aims to contribute to a better understanding of the berat's content.